

ФИЛОБЛОК

7. БРОЈ

МАРТ, 2025.

Фотографија:
Марина Лукић

ФИЛОБЛОК

блокадни часопис

7. БРОЈ

МАРТ, 2025.

Боже мили! Чуда великога!
Кад се ћаше по земљи Србији,
По Србији земљи да преврне
И да друга постане судија,
Ту кнезови нису ради кавзи,
Нит' су ради Турци изјелице,
Ал' је рада сиротиња раја,
Која глоба давати не може,
Ни трпити Турскога зулума;
И ради су Божиј угодници,
Јер је крвца из земље проврела,
Земан дош'о, ваља војевати,
За крст часни крвцу прољевати,
Сваки своје да покаје старе.

ПОЧЕТАК БУНЕ ПРОТИВ ДАХИЈА,
народна епска песма

КРАГУЈЕВАЦ

СУМПЛАЈ

РЕЧ УРЕДНИШТВА

На Сретење, 15. фебруара, срели смо се тамо где је све почело – у Шумадији. После Новог Сада, нови град домаћин био је Крагујевац, у којем је 1835. године проглашен Сретењски устав, први устав Србије. Стога, пуни сретењских утисака, одлучили смо да седми број Филоблока посветимо протесту *Сретнимо се на сретење*. Приметићете да се поезија у часопису обновила, али својим квалитетом не заостају ни остали жанрови. Пошто нам је за овај број стигао рекордни број радова, уколико свој рад не пронађете на овим страницама, не брините се, њих смо сачували за наредни број.

САДРЖАЈ

ПОЕЗИЈА

10

Није касно да се придружиш ... 12
15 ... 13
Песма I ... 14
Ја сам за ... 15
Нада ... 16
О правди ... 17
Кржаве вам руке ... 18
Просветни падни(к) дан(а)(с) ... 19
За храброст ... 20
Промена ... 21
Слобода ... 22
Самоћа и жал ... 24
I ... 25
Фаусте ... 26

ПРОЗА

28

Па, добро, где си ти? ... 30

ЕСЕЈИ

36

Једна велика емоција ... 38
ИНИЦИЈАТИВА АНСАМБЛ ГЕНЕРАЛШТАБ –
СТУДЕНТИ У БОРБИ ЗА ОЧУВАЊЕ
КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА ... 40

ФОТОГРАФИЈЕ

42

Сретнимо се на Сретење ... 44
Аналогне фотографије ... 50

ИЛУСТРАЦИЈЕ И ГРАФИКЕ

54

ПОЕЗИЈА

НИЈЕ КАСНО ДА СЕ ПРИДРУЖИШ

За 15 живота
За промену
За боље сутра
Изађи
Данас
За промену
15 минута

15

Одиво дара ангелскога
Дело Божије, његов животу
Ходиш путем Цара небескога
Њему на радост, нама на срамоту

И иди без страха, путевима Раја
Тамо где душе, нађу свој мир
Где нема бола и у срећи без краја
Али им пренеси, за крвави пир

Да под трулом стрехом, живи српски род
Над главама палим, лебди настрешница
У моралном муљу, плови народни брод
Од Србије славне, гради се гробница

Кажи за нас слепе, да нас слепи воде
Да је ово комад, сатанске режије чин
Узели нам срца, враг нас грехом боде
Сутра ће да плеше, неки нови спин...

Фотографија:
Жарко Ђокић

ПЕСМА I

Девет је сати скоро
 Ноћ мирише на
 осушено лишће и далеку кишу
 Неко вечерас спава под небом пуних звезда
 На пропланку
 А неко испод мермерног гроба
 У мраку некадашње славе
 Док плива у бетонском мору
 Мирно, сетно
 Сем сирена чује се само вика
 Пијани људи славе свој живот
 Како ли је њима лако?
 Јер једине бриге су им ко ће коме
 У леда забости нож
 Док неко седи сам поред телефона
 И чека, чека
 Док се не начека
 Да чује глас некога,
 Ко одавно више није ту
 Мало ће да заболи ова иглица од инфузије
 И ето тек тако
 Готово
 Изгубиш све
 Мајке, загрлите ваше дете и у чело га
 пољубите
 Очеви, плачите
 Јер суза није вук
 А сви остали само нек ћуте
 Док се не угаси и последње улично светло
 И појави зрак сунца на вашем длану
 Живи сте.

Теслин голуб

ЈА САМ ЗА

За нас који нисмо јадно поткупљиви!
 За нас што нисмо корумпирани, превртљиви.

За уједињено и усправно јавно мњење.
 За слободу, правду, част и поштење.

За сву децу која нису ничија, већ своји људи.
 За то ако нас туку, по томе нек нам се суди.

За љубав, веру и наду у боље сутра.
 За промену која долази из унутра.

За чист ваздух, воду, планине и поља.
 За памет и једнакост, против кукоља.

За буђење у народном трибуну.
 ЗА ПРОТЕСТ И ПОБУНУ!

Невена Манић

НАДА

Ходили смо бесциљно,
саплитали се о сурову реалност,
покоравали се надређенима мрзовољно,
показавши увек невољну лојалност.

Снови нам беху увели,
одрекосмо се извора среће,
свега што смо будни снивали,
што је било наше пролеће.

Мирним сном не заспасмо одавно,
кошмари нас будише,
све над нама беше беспарвно,
а ми не знадосмо докле више.

Навикосмо се на бљутаву храну,
заборависмо укусе,
ипак, они су имали позицију амнестирану,
а ми остасмо безнадежно кљусе.

Деца остадоше убога,
први зубићи падоше нехајно,
изгубише се у прљавштини брлога,
сасвим једноставно, нечујно.

Где је излаз?
Како да се одупремо тескоби?
Зар све мора да буде само пораз?
Циљ је јасан, кљусе мора да се пороби.

Изненада, не знадосмо како,
појави се неки зрачак,
изгледаше млако,
али нас, попут ових, не сатера у ћошак.

То беше она, у свом пуном јеку,
створена за нашу патњу као накнада,
као уточиште сломљеном човеку,
а то беше она, наша вечна нада.

Мартина Милутиновић

О ПРАВДИ

Шта ли је то правда?
Је ли срца сваког водич,
Што душу храброшћу поји?

Ил' правда ли је победа,
Што свак би да је поседује?
Ил' пак, само је осећај,
Што задовољен, бурну
Савест нам умирује?

О правди рекô бих ти много,
Ал' боље сад је делати,
Држати се строго.
Што годинама вукосмо,
Преко главе је дошло.

На крилу правде сад летиш,
И с вихором земљом пловиш.
Ту, надам се, ускоро ћеш,
Спознавши о њој баш много,
Још једном мене да се сетиш.

Дијана Милосављевић

КРВАВЕ ВАМ РУКЕ

На перону наде, надстрешница пала
15 душа невиних у вечност је стала.
Док држава не објави све папире важне
Младост се буди и шаље поруке снажне.

Блокирани ходници, предавања нема,
Улице су пуне, промена се спрема.
Нећемо одустати од свакодневне буке,
Узалуд покушавате, кржаве вам руке.

Јефтине кредите за станове нам нуде,
Нећете нас купити шта год да буде.
Просветарима сте слали узалудне претње,
Ђаци неће у школе, већ у протестне шетње.

По улицама цртате крвав средњи прст,
На сваком кораку, пружамо отпор чврст.
Док студенте газе, никог се не плаше,
Нећемо стати док не испуне захтеве наше.

Пензионери на митинг у Јагодину журе,
Батинаши на улицама студенте јуре.
Лажне информације медији нам шире,
Оставка у влади до нас не допире.

На пријатељске разговоре из БИЈЕ су нас звали,
Вршили су притисак ал се нисмо дали.
Кроз глас и кроз борбу историју пишемо,
На улицама заједно, истим ритмом дишемо.

Младости је пуна ова земља наша,
Нећемо је дати она није ваша.

Милица Радовановић

ПРОСВЕТНИ РАДНИ(К) ДАН(А)(С)

Падају бетони.
По деци у школи
падају плафони.
Ништа то не боли.

За то време гласа се
Када ће да звони?
Редовно ил' фарса је
о побуни и промени?

А четрдесет и пет минута
пре састанка и одлуке
блокада сваког пута
зову црвене руке.

Јуче био студент.
Данас аполитичан.
Сутра пензионер.
Данас је летаргичан...

Туђу децу учи.
Васпитава, усмерава.
Трећи мај се мучи
да се не заборавља.

Чува радно место.
Чува своје дете.
Ал' се пита често
да л' ће бити мете

прљавог система
што мрви и газе
и савести нема
на познатој стази.

Од данас до сутра
без нивоа свести.
Ни јуче ни сутра
само „ја” до бесвести.

Раздражен и уморан
док студенти надолазе,
чека бољи дан
док му снови пролазе.

Истрошен и нервозан
чека туђи глас
да му каже план,
док држи неки час.

На часу деца питају
„Што студенти марширају?”
Реко би: „За правду”
ал' памћење му краду.

Јуче био студент.
Данас аполитичан.
Сутра пензионер.
Данас је летаргичан...

Падају бетони.
По деци у школи
падају плафони,
Ништа то не боли.

Милица Ристовић

ЗА ХРАБРОСТ!

Мора тако,
само јако,
никако без наде!
Само снажно нема стајања, сада је час,
напољу су људи који навијају за вас!

Нема стајања,
нема уступа,
нека шерпа лупа!

Сада је час,
као ниједан други,
'ајмо сви,
'ајмо људи!

Сада је час,
нема јуче,
жалосну фацу остави код куће.
Остави недаће,
састави план.
Мораш напоље,
такав је дан!

Иди сам,
иди са неким,
само немој да ћутиш и другима штетиш.

Храбра су срца напољу на пољу,
сети се да нико не може да купи слободу!

*Милица Милошевић,
студенткиња факултета у Зарланду,
мастер студије, Немачка.*

ПРОМЕНА

Нови Сад, некад покрет без стајања
Сад је само асоцијација на страдања
То се заборавити неће
За њих сви запалише свеће
Мрачан је данас град који некада беше дуга
Не дамо да већ сутра забораве друга
То би за овај народ била голема туга
Да заборавимо све и са севера и југа
Све животе у земљи нашој
Сваку особу у улици вашој
Нека вас сећање од неправде чува
Да вас заборавив не одува
Памтимо шта је било јуче
Памтимо шта се данас десило
Јер нешто мора да нас вуче
Нешто да уједини нас
На улици нађосмо спас
У тој тишини уједињени глас
У мраку народ тражи нас

И учини хероје од вас
Студент беше само искра прва
Која запали срца сува
Која наде више није имала
Али покренуше се из сивила
Зато се прво захвали себе
И ја ћу да захвалим теби
Јер сви смо очи отворили
И за своју се слободу борили.

Филип Чубић

СЛОБОДА

Скини са себе ланце прошлости,
отргни се мрачних окова давних времена,

искрцај се са брода зловних речи и склоности,
не постај својим минулим грешкама сена.

Прогнај све бриге и не помишљај на њих,
испливај из тога болног океана

што пун је безначајних, ситних мана
из твојих многих одлука пређашњих.

Ослободи се, одмрси конце горчине
што су се завезали чврсто у срцу твојем,

пусти само једну сузу, чисте, бистре истине,
поразбијај стаклене лажи пре него што оне тебе слома.

Удахни ваздух слободе, не гуши се
у катрану и диму урушеног ропства,

испевај слободи свечане химне и оде,
јер колико год да их има, неће их никад бити доста.

Буди слободан у тренутку,
овог часа проживи неописиви осећај тај,

оствари коначно ту жељу, чврсту или крхку
и ослобођено се вини у свој обећани рај!

ФИЛОБЛОК: 7. БРОЈ

Препусти се затим трајању њеном,
лагано и тихо лебди у небеској мирноћи,

јер време не можеш вратити и упркос мољењу жељном,
гледај напред и радуј се својој садашњој чистоћи.

Јер слобода је највећа што постоји срећа,
све емоције задовољства у међусобном сплету,

најсветлија, што се никад не угаси свећа,
величанствена птица у свом победничком лету.

Један од најлепших Божијих дарова,
осећања мира своју кошуљу слоге плету,

најпожељнија особина и код најсупротнијих ставова,
једна од најважнијих на целој свету.

Тријумфална капија обећаног успеха, отворена широм
за сваког смелог, неустрашивог и храброг човека,

на коју ћеш бити испраћен уз салве радости,
среће, слоге и смеха.

Јер, ако сада ти слободе испустиш,
слободан ћеш онда бити до века!

Вања Малетић,
Факултет политичких наука

САМОЋА И ЖАЛ

Сама поново,
У најездама својих бурних мисли
Као каква бура која морнара потапа
Као рељеф који се са хоризонтом стапа
И заувек нестаје

Заувек осмех скинуће своје право наличје,
Испод раздеране коже биће лик
Лик који се неће смешити више
Лик који мојом тугом дише
Почастом одише

Где одоше златни зраци,
Зашто снужден ми је враг на фаци
Тако шљашти беживотно
Тело које ми лежи у шаџи

Разгаљен ми осмех
Сада своје остатке мрви
Појешће их
И неће се осврнути
Нешто ми гуши таштину
Нешто ми дави гркљан
Ту где ме боли
Остају боли

Очи ми прекрила тама
Остајем поново сама
Без најезде тихих мисли
Зашто Боже,
Што ме не омести,
Куд на ово помислих...

Соња Рељин

1

Поред моје куће један објекат за пречишћавање воде стално зуји, а најбоље се чује ноћу, када се већина других ствари утиша.

Тамо радници чисте и венчанице. Увече, након што угасе светла и закључају врата, они потопе прву хаљину.

Тил запени, изгледа као медуза.

За тих пар минута вода унутра се удаје

цеви зазвоне

бандере се нагињу на прозоре

чипка се разлистава у букете

и срца радника тапшу са пропелерима.

Онда брзо изваде венчаницу, да се не оштети најлон.

Урош Штулић

MI SMO
JEDNI DRUGIMA
REDARI

Фотографија:
Немања Танасијевић

ФАУСТЕ

Део сам оне силе која вечно стреми промени, а вечито је гуше страни плаћеници.
 Грло стеже. Тиште плућа. Дах без паре, а јануар је, олигархија, царе.
 И бели се у гори србској, бели се снег зиме хладне, но, у грудима лед се топи.
 Приклони се правди, страх ће одмоћи.
 Бој се бије у кућама србским, бој и поред, бој свуда.
 Комшија, видиш да нас кваре,
 Комшија, ми смо један народ, врховни су будале.
 И гори чађ цигаре у плућима кивним, гори ко мисли глава силних.
 У исконском злу пребивати нећу, да уништиш туђу за своју срећу?
 Куну се у Бога, и у сина, и у будућега им рода,
 Куну, а ни не знају судбину им злу.
 Три суђенице струне судбине вам при крају свирају, ту молску мелодију гнусне боје.
 Ваш Вавилон је скоро при крају,
 Вичу. Плачу. Стрепе.
 Ко се страху ода, слуга вам је вечни,
 До гроба. До гроба.

Боље

Гроб

Него

Роб

Боље

Гроб

Него

Роб

Знали су још раније,

Али иронија је смешна, и то знано је већ,
 Што по природи душа иште, они ту езотерију униште.
 Пад и крах, али сневиделим очима.
 Препород је антиципација нам давна,
 Косовелу је Европа крива,
 Сведенбергу људска профана идила.
 Веруј ми драги,
 И веруј ми драга,
 Крој су срца наших небеса чари.
 Бој се води због угњетаваних душа,

Бој се води за децу чије ће било тек живота да куша, са звуком најлепше хармоније дурске синестезије.
 Хрли се у загрљај неомраженог људства,
 У ведрине понора небеског, далеко од бола бременског.
 Шири се далеко вапај душе, укореењен историјом твојом и мојом, надљудско у нама увек је ту,
 подсећа на археотипове и доживљене дражи, подсећа да смо једно од кад смо се саздали.
 Лагаће се људи још, вараће нас очи властите,
 Али веруј ми драга, и веруј ми драги,
 Душа праву истину осећа,
 она права испливаће једне ноћи.
 Све више смо ближи звездама истока које руком под руком са месецом се опраштају од лажне сунчеве светлости, док оно се гаси на западу.
 Заједно са нама, гледају на исток, чекају препород луминесцентног бића чистом светлошћу обгрљеног.
 Де, чуј! То сунце на истоку се промилило...

Граја – Готово је!

Глас (одозго) – Спашени сте!

М.

Фотографија: Марина Лукић

ПРАВДА

Фотографија:
Марина Лукић

ПА, ДОБРО, ГДЕ СИ ТИ?

Свети Архангел Михаило једини је светитељ у хришћанству који нема своје мошти. У строго дефинисаној анђеоској хијерархији архистратиг Михаило нарочито се поштује јер се верује да је спасао многе пале анђеле које је Луцифер, одрекавши се Бога, хтео да поведе са собом. Према народном веровању за Аранђеловдан, када се славе Свети Архангел Михаило и све бестелесне силе небеске, не спрема се жито. Кажу, Михаило је живи светац. Но, то је само народно веровање које по верским начелима није утемељено, јер у Господу нема умрлих и сви свети су увек живи.

По некој навици неретко када некога сретнем поздравим питањем „Где си?”. Да је моје питање потпуно бесмислено, уверавао ме је колега Михаило:

– Немој да ме питаш где сам. Видиш да сам ту. Кад ме нема, онда питај где сам.

Колега Михаило је један од ретких са којим сам се брзо „сконтала” у новом колективу. Нисмо ми били пријатељи. Никада нисмо отишли на кафу после школе. Нисмо се приватно посећивали. Наша дружења протицала су на часовима паузе, на великом одмору док се возимо од једне до друге зграде наше школе, док чекамо да почну седнице Већа. На тим паузама изречено је све и свашта. Понајвише о бесмислу посла којим се бавимо, о беспоговорном испуњавању форме која се од нас тражи и о минимуму садржине којој покушавамо да се посветимо, неретко обесхрабрани, демотивисани. Како би рекао Михаило, „Не може, јер су нам везане руке. Систем је такав!” То његово не може било је оно јужњачко, лесковачко, са отежнутим О. Михаило се није љутио што ја као заговорник стандарног књижевног језика правим пошалице на рачун његовог дијалекта. У ствари, колега Михаило никада се није љутио.

Не бих ти сад говорила какав је био колега Михаило. Заправо, ја о њему не знам много. Можда не знам ништа... Тек понешто о приватном животу. Живео је у неком делу града као подстанар. Разведен. Отац двоје деце. Машински инжењер. Рак у хороскопу. Страствени пушач. Са бившом супругом нема никакав контакт. Мајка жива. Отац преминуо у најбољим годинама. Чини ми се да је поменуо можда ни удар. Нема сад ни потребе да ти причам какав је био колега Михаило. Желим да ти испричам нешто друго. Кад га видиш, помислиш да он ништа под милим Богом не ради у школи. Носи сиву торбицу

за лаптоп, флашицу росе и паклу цигара у џепу. Никада не седи у зборници, али свугде га сретнеш, ту је, и у једној и у другој згради, протрчи кроз школу, на брзину попије кафу и онда одјури на кратко у један истурени део школске зграде који смо користили ми пушачи и који смо звали ћумез. Повуче дим, два, и иде на час. Као неки добар дух, ту је, са свима се поздрави, зуји као нека пчелица. Као дете које се стално смеје. Био је врло одговоран. На часове никад није каснио. Одлазак на час на време било је његово свето правило. Ако се и десило да закасни, Михаило се обавезно некоме јави. Зато је било чудно кад једног дана није дошао у школу, кад се никоме није јавио да ће каснити, да неће доћи. Нећу ти причати сад какав је био колега Михаило. Волео је море. О мору смо највише причали. Причали смо о грчким острвима. Ја волим да путујем авионом. Причала сам му о облацима који изгледају као јагањци када се авион дигне изнад њих. Није волео авионе. Волео је да вози свој ауто. Говорио је да само колима иде на море. Таман посети мајку кад крене у Грчку. Ове године је био 15 дана на мору. И то му је мало. Кажем да ми је цело лето на мору мало, зато идем више пута на море у години. Причали смо како би било добро да одемо на неко грчко острво кад одемо у пензију. Причали смо о песку који понесеш са плаже у коси, у устима, на трепавицама, у задњици. Прошле године је у колима на патосницама донео кубик песка. То код мене не би прошло. Моја кола су беспрекорно чиста. Михаило моја кола зове лабораторијом. На море је водио и керушицу која је била у терању. То ти не могу испричати. Не могу ти препричати како је он причао. То је требало да се чује како је Михаило чувао своју малу малтезерку да не посрне и не поклекне пред најездом грчких паса мужјака који су осетили зов љубави. То је сада неизрециво. Јер, Михаилове приче биле су праве представе. Кад са својим јужњачким акцентом почне неку причу, па збрза и убаци неку мени непознату реч, код које застанемо да је растумачимо и утврдимо како се код нас у Војводини за то нешто каже, обавезно се отвори још нека друга прича. И на ту причу се надовеже нека друга прича која се уланчава у читав низ сада неиспрививих прича и причаца. Чинило се да те његове приче једна са другом немају никакве везе, јер је знао да скаче са теме на тему, да исприча нешто чега се у тренутку сетио, али све њих, наизглед неповезане, чврсто је у нераскидивим нитима повезивао Михаилов невероватан смисао за хумор и обавезан смех на крају причања који је долазио као срећни крај у бајци или поента у некој басни. Да, Михаило је стално причао, знао је да везе и везе и онда само одједном прекине своје казивање попут детета: Хајде, идемо на час. Звонило је. Причали смо о књигама. Десило се да смо у исто време читали исту књигу, али нисмо се договорили. Извадили смо књиге. Ја из оног мог зеленог ранца, он из своје сиве торбице. *Замалек*, Дејан Тиаго Станковић. Али, нећу ти причати то. Причаћу ти како је нестао мој колега Михаило.

Видели смо се у среду. Среда је дан кад се видимо само у пролазу. Он има наставу у једној згради, ја у другој. Онда иде обратно. Сретнемо се у школском дворишту, ја покушавам да избегнем питање *Где си?*, насмејемо се, застанемо на минут само да се поздравимо. У четвртак Михаило није дошао на посао. Осмаци су губили математику, први час. Истумбали смо распоред на брзину, организовали замене, пустили децу раније кући. Дешава се тако. Али, не дешава се да се Михаило никоме не јави. Зовемо сви. Недоступан је. Пролази четвртак. Гледам телефон и помислим да ће се сад јавити, а ја ћу га намерно, из ината, питати: „Па, добро, где си ти?“. Али, Михаило се не јавља и не долази ни у петак у школу. Одупирући се црним слутњама и паници која почиње да нас нагриза као сона киселина, покушавамо да се нашалимо и говоримо „Ма, можда је заглавио са неком женском. Да видиш сад кад јави да се оженио, а ми ту...“ Причамо ко га је последњи пут видео, са ким се разишао после школе, да ли се жалио да му није добро, да ли је помињао да се нешто десило. Некоме је рекао да му је мајка болесна. Не, није болесна, али можда ће за викенд морати да иде у Лесковац. Је л' му мајка у болници? Не, није то рекао. Само је поменуо да би ишао да је посети. Нагађамо где је, зашто га нема, правимо евиденцију онога што о њему знамо. И тек тад схватамо да о колеги готово ништа не знамо. Знамо део града у којем живи. У уговору стоји нека друга адреса. Знамо име ћерке, име сина покушавамо да погодимо. Име бивше супруге нико не зна. Управа школе званично је пријавила нестанак нашег колеге, али та пријава ништа не значи јер нестанак мора да пријави члан породице. Ту, већ на самом почетку, заправо стаје потрага за колегом који је нестао. Да, као што ти кажем, стаје, не почиње. Систем је такав! Некоме је прошле среде у зборници нестала шоља за кафу и нашла се лако. Истог дана шоља за кафу је пронађена. Обична једнобојна шоља са неком шарлицом. Сада је нестао човек и нико га заправо ни не тражи. Нико не зна где је. Неколицина нас се организује и покреће потрагу у својој режији. Спроводимо незваничну истрагу, најпре преко друштвених мрежа. Када је последњи пут био на Вајберу и Фејсбуку? Има ли његова ћерка Инстаграм? Где му је запослен син? На којој адреси живи наш колега? Зашто то нико не зна? И зашто ту адресу нема ни установа у којој ради? Одупирем се слутњи да се десило оно најстрашније, мада из часа у час прелиставам вести и тражим све што има било какве везе са мушкарцем од 50 година, проверавам иницијале, опис физичког изгледа. Налећем на једну вест: *... тело мушкарца извучено из реке, претпоставља се да је сам скочио са Бранковог моста...* Није Михаило. Прелиставам све портале у рубрици Хроника, саобраћајне незгоде, уличне туче, оружане пљачке. О Михаилу, срећом, ништа. Зовем познанике, пријатеље који раде у полицији и сви ми потврђују исто – мора породица да пријави нестанак. Траже ми адресу. Понављам да не познајем никога, да немам контакте чланова породице,

као што немам ни његову адресу. Другар ми тражи ЈМБГ. Сетим се почетка. Лако памтим рођендане. 2506973. Даље не знам. Али, потрага не иде даље, јер званично није пријављен нестанак колеге Михаила. Објашњавам изнова и изнова какве су околности. Не вреди, причам у празно. Руке су ми везане. Систем је такав! Другар на крају схвата да форма мора да се прескочи и да треба да се бавимо суштином, да човека нађемо где год да је, жив или мртав. Правимо договор да неко из управе школе ујутру крене са мном у 29. новембар, да понесемо Михаилову слику. Наћи ће неког да нам помогне, да се прескоче уобичајене процедуре. Упозорава ме да ће га можда комшије наћи у стану кад тело почне да се осећа. Ја помињем ону керушицу, надам се да ће макар она лајати, алармирати... Завршавам разговор и одмах зовем директора да кренемо ујутру. Али, неко на школској Вајбер групи шаље неку слику, скинуту са Инстаграма. Михаилу је у четвртак рано ујутру позлило. Позвао је хитну помоћ. Изашао је из стана, сам се спустио низ степениште и већ у колима хитне помоћи доживео мождани удар. Преминуо је у суботу у болници од последица можданог удара. Радио је у две школе, у три зграде. Предавао је математику и физику. Био је запослен на одређено.

Нећу ти причати како су изгледали часови у понедељак. Јер, то нису били часови. Михаилово одељење је најтеже поднело. Плакање, кукање, празни погледи малишана пуни питања. Психолог и ја држимо час. Цитирам патријарха Павла који је рекао да када се ми родимо, сви се радују, а ми плачемо. Кад ми умремо, сви плачу, ми се радујемо. Нећу ти причати да смо плакали заједно са децом. Не због смрти. Јер, смрт је... па, смрт је увек ту. Плакали смо због немоћи. Због система који нам везује руке.

Деца су питала како се то десило, зашто је прво нестао, зар нисмо могли да га нађемо, да му помогнемо. Ни на једно њихово питање нисам имала одговор. Изгледа да ми се често дешава да са ове стране катедре останем без тачног одговора. Почињем да се навикавам на празне приче и на убијање времена док не прође час. Психолог је прокоментарисао да се добро држим и да добро владам ситуацијом. Не владам ја ничим. Понајмање владам собом. Замолила сам децу да се загрле, да свако загрли свог пара из клупе. Ја сам загрлила Н. који је јутрос купио флашицу росе за наставника математике и ставио је поред збирке задатака на катедру.

Договорили смо се да тог дана не испитујемо децу, да одложимо писмене и контролне задатке јер су се деца потресла. Договорили смо се да причамо са децом, да их смиримо као педагози, психолози, наставници, одељењске старешине, њихови пријатељи. Ваљда смо се договорили. Осмаци су имали

шести час код мене. Мене је дан већ самлео. Одржаћу час и отићи ћу да попијем кафу, да испушим цигару у оном ћумезу. Михаило и ја смо рекли да ћемо на вратима тог ћумеза ставити натпис *Само за пацијенте*. Прошлог уторка смо на паузи седели у ћумезу и причали како бисмо га преуредили. Тај јадни простор заиста изгледа као мала депонија. Ту је један стари радио словеначке прозводње са разваљеним поклопцем, машина за веш, расходовани висећи елементи за школску кухињу и три похабане столице. Али, скромност тај ћумез чини величанственим и јединственим, те су нама пушачима све чешће почели да се придружују страствени непушачи. Један од тих непушача је Сашка. Сваког уторка она је са нама у ћумезу. На причу о преуређењу ћумеза надовезала се прича о кућним љубимцима. Михаило је рекао да му је керушица већ стара и да ће, пре него што она угине од старости, купити штене. Већ сад зна да неће моћи да премости период без ње, па ће одмах тако. Тако сам ја урадила кад ми је пас угинуо. Сашка неће. Тешко јој је и да помисли да неко тако оде и да га нема више. Престали смо да причамо о смрти. Започели смо причу о акваријуму и рибицама. Причу о води која смирује. Причу је прекинуло звоно.

Имам час са осмацима, а по глави ми се врзма прича о Михаилу, псу који ће угинути, керушици која је на мору била у терању и коју је Михаило редовно водио на протесте *Србија против насиља*. Питам се где је Михаилова керушица. Да ли ју је неко збринуо? Како се десило да га је надживела, а он је планирао да је надживи и да купи још једно штене. Час са осмацима нешто дуже траје. Чини ми се, дуже од 45 минута. Зашто теткице не звоне? Осмаци ћуте. Најпре тихи плач и онда јецаји, грцање. И дечаки и девојчице. Бацам им папирне марамиче из ранца. *Боже, зашто не звони?*, понављам као молитву у себи. Изводим их из учионице. Смирујем, умивам их. С. је најтеже: „Наставнице, ми смо претходни час радили контролни. Нико ништа није урадио. Добићемо кечеве.” „Пусти сад кечеве”, кажем и грлим га. Наставник не сме да има физички контакт са учеником. Таква су правила. Данас ћу прекршити сва правила, јер ме форма више ни на шта не обавезује. „Наставница је рекла да не може да одложи, јер је контролни заказан.”, С. ми објашњава. Стојим са 24 ученика у ходнику школе, слушах како одзвањају језиви дечији јецаји и уздаси и питам се шта би Михаило рекао за тај контролни који не може да се одложи сад кад су његови ученици сазнали да је умро.

Пролазе дани. Дође ми понекад да Михаилу пошаљем поруку *Где си?*, да га позовем да идемо на протесте, да му пашаљем неку фотку занимљивог транспарента, да коментаришемо промене које нам се најзад дешавају, да се дивимо студентима... Да се боримо да се промени систем који нам везује руке... Листам нашу преписку и налазим:

Михаило: Поштована колегинице, молим Вас да убудуће своје извештаје са Већа иродитељских састанака пишете у неутралном роду и без навођења разреда и одељења. Све друго је одлично, врло опширно, богато предочено.

Ја: Михаило, је л' ти добро?

Михаило: Дај, бре, пиши у неутралном роду да могу лакше само да копирам твоје извештаје. К'о да то неко чита...

Да ли неко ово чита?

Мирјана Зарић

Докторанд српске књижевности
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Фотографија:
Немања Танасијевић

ЕСЕЈМ

ЛУТНИ И

ЊА ТОДОРОВИЋ

СТУДЕНТИ, БАЦИ И ОСТАЛИ ЛУДИ НА ПАСУЉ ВАС
ЗОВЕ ЧИКА ВУДИ ЖИТЕЉИ ВИШЊИЋ ЕВЕ

ЈЕДНА ВЕЛИКА ЕМОЦИЈА

Почетак блокада и велика доза неизвесности. Многи нису веровали студентима, многи су имали велику дозу страха, а неки су мислили да је све то само један хир младих који ће убрзо пасти у воду. Дан по дан, минут по минут, наша борба је расла. Ширили смо се.

Изашли су просветари, они који су нас научили да пишемо и бројимо, а вероватно смо од њих научили и победнички дух. Изашли су пољопривредници, они који нас хране, као и сви они који осећају потребу да се уједине.

Почело је блокирањем улица на петнаест минута, па протестне шетње, блокада Славије, Аутокоманде, Газеле. Након тога, студентски марш до Новог Сада и Крагујевца. Пешачење је био болан корак за сваког студента, али вероватно једини корак који води ка слободи и правди.

Блокада није само протест, она је начин да осигурамо бољу будућност за све нас. Нисмо само блокирали улице и градове, већ смо затворили путеве који воде ка неједнакости, неразумевању и неправди.

Ударили су на Соњу, ударили су на све нас. То је био напад на нашу слободу, на наше право да се изразимо, на право да будемо саслушани. Овај тренутак није био само тренутак бола, већ тренутак пробуђене свести, тренутак када смо схватили да можемо бити много јачи када смо уједињени.

Сваку блокаду нисмо доживљавали као борбу само за себе, већ као борбу за све оне који нису имали глас или снаге да иступе први.

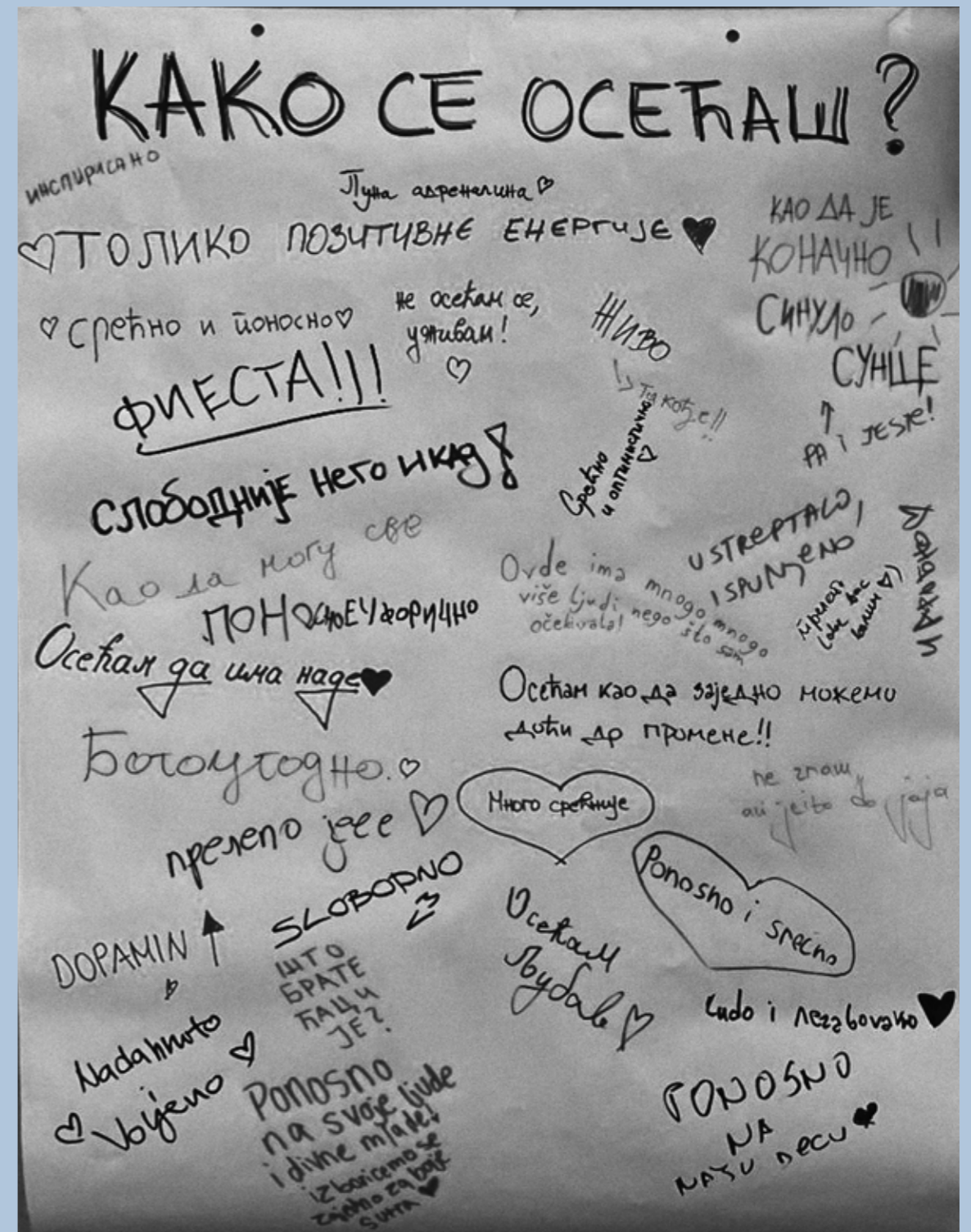
Не знам да ли је ово добро или лоше што ћу рећи, али ови протести су улепшали улице, пробудили нас и ујединили. Маса људи је уморна, својом вољом изашла на улице и усмерила сву своју љубав и енергију на један заједнички циљ – да успемо.

У овим блокадама нисмо били само студенти, били смо део нечега већег, нечега што се не може лако угасити.

Један корак је довољан да се покрене лавина промена. Верујем да ће се наша истрајност одразити у будућности... Поносна сам што сам део генерација, које су одважно и јавно иступиле.

Пишемо историју.

Катарина Ћирић

Катарина Ћирић

ИНИЦИЈАТИВА АНСАМБЛ ГЕНЕРАЛШТАБ – СТУДЕНТИ У БОРБИ ЗА ОЧУВАЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Влада Републике Србије донела је одлуку о укидању статуса културног добра зградама Генералштаба у Београду на седници 14. новембра 2024. године, а одлука је објављена у Службеном гласнику наредног дана. Само 13 дана након стравичне несреће у Новом Саду где је живот изгубило 15 особа.

Закључујемо да је поменутом одлуком Влада Републике Србије прекршила Закон о културном наслеђу јер је донела одлуке без претходно законом прописаних радњи, будући да надлежне институције, у овом случају, нису израдиле предлог одлуке о брисању културног добра из регистра културних добара. С обзиром на то да, од дана утврђивања, наведена културна добра нису изгубила ништа од својих споменичких вредности због којих су утврђена, не постоје ни стручно аргументовани а ни законом прописани основ за то да се одлука из 2024. године донесе.

Дакле овим поступком је ПРЕКРШЕН УСТАВ и ЗАКОН О ЗАШТИТИ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА. Ова одлука Владе је угрожавање једног од основних људских права, права човека на културно наслеђе!

Након одлуке Владе о скидању заштите ансамблу у медијима се појављује вест о постојању уговора за ревитализацију простора, на којем се налазе зграде Генералштаба, потписан са америчком компанијом Affinity Глобал Девелопмент, чији је власник Џаред Кушнер, зет Доналда Трампа. Планира се луксузни комплекс са брендом Трамп, али сви детаљи су још увек тајни. Рендери показују потенцијалне промене које нису у складу са историјском баштином, а тајност уговора само подстиче сумње међу стручњацима и грађанима.

Да се подсетимо ...

Ансамбл Генералштаб је подигнут између 1955. и 1965. године према пројекту архитекте Николе Добровића, као целина крила А и Б, са улазним павиљонима и кулом. Он је један од најзначајнијих модернистичких и архитектонских симбола Београда.

Зграде Генералштаба су бомбардоване чак три пута за време НАТО агресије 1999. Први напад у ноћи између 29. и 30. априла а други у размаку од 15 минута, док је трећи напад уследио између 7. и 8. маја 1999. године.

Зградама Генералштаба је 2005. године додељен статус културног добра од великог значаја због њене архитектонске и историјске вредности. Иако је зграда претрпела озбиљна оштећења, њен значај као културног добра није умањен. Напротив, разарања која су се догодила током бомбардовања доприносе стварању нових слојева историје, који ову зграду чине живим сведоком страдања и трагичних догађаја крајем 20. века. Меморијална вредност овог споменика није само у његовом архитектонском идентитету већ и у поруци коју он носи за све нас и будуће генерације. Он нас подсећа да историја није нешто што се може заборавити. Зграда Генералштаба чува сећање на жртве НАТО агресије и сваким даном постаје снажнији подсетник да смо, упркос свему, опстали.

Студенти Факултета примењених уместности, Архитектонског факултета и Филозофског факултета су на самом почетку студентских блокада основали Иницијативу, која својим активизмом и едукативним програмом шири свест о угрожености културног наслеђа. Факултети су упутили апеле против рушења зграда Генералштаба, огласио се целокупни Београдски Универзитет, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу заједно са већ поменутиим факултетима који су први пренели пламен промена. Поред апела, Иницијатива Ансамбл Генералштаб од самог почетка блокаде организује серије предавања о значају ове теме за студенте на факултетима, али и за ширу јавност у културним центрима Београда. У предавањима такође учествују стручњаци и професори који говоре из другог угла и искуства институција која се баве заштитом наслеђа у Србији.

Овим путем Вас позивамо да нам се прикључите и борите се са нама у борби за очување културног наслеђа Србије. За више информација заберите инстаграм профил [@ansamblgeneralstab](https://www.instagram.com/ansamblgeneralstab) или се јавите путем мејл адресе ansamblgeneralstab@gmail.com. Уколико до сада нисте, на нашем профилу можете преслушати нека од наших предавања или прочитати приче о тренутним дешавањима путем објава.

Пратите наш програм и наставите да ширите знање!

**ODBRANIMO
GENERALŠTAB!**

Amerikanci su ga bombardovali. Preživeo je.
Država im ga je sada poklonila.

Koliko košta srpski ponos?

Фотографија:
Марина Лукић

ФОТОГРАФИЈЕ

СРЕТНИМО СЕ НА СРЕТЕЊЕ,
15.2. КРАГУЈЕВАЦ

Марина Лукић

СРЕТНИМО СЕ НА СРЕТЕЊЕ,
15.2. КРАГУЈЕВАЦ

Жарко Ђокић

СРЕТНИМО СЕ НА СРЕТЕЊЕ, 15.2. КРАГУЈЕВАЦ

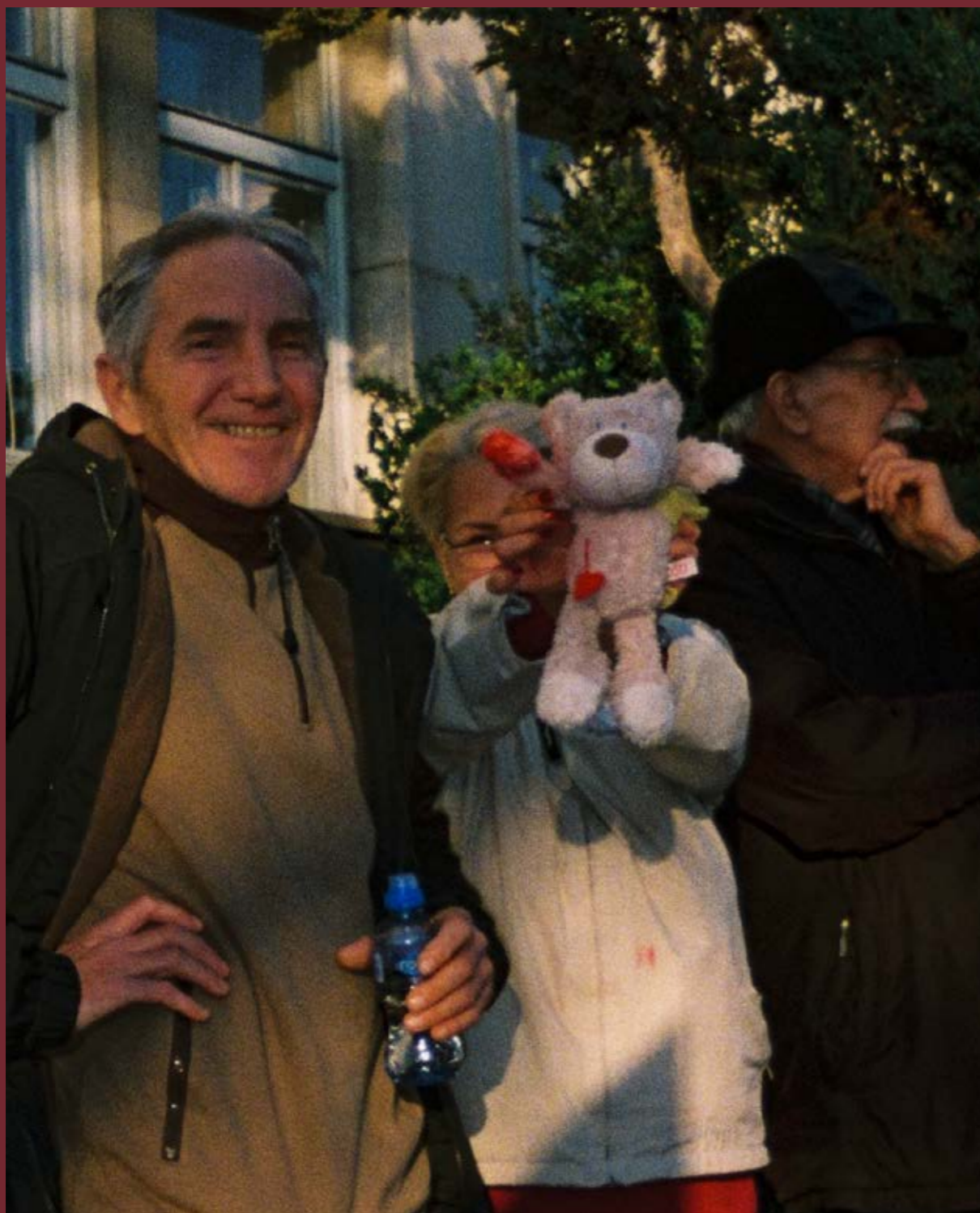
Немања Танасијевић

Кристина Станић,
Правни факултет у Београду

АНАЛОГНЕ ФОТОГРАФИЈЕ

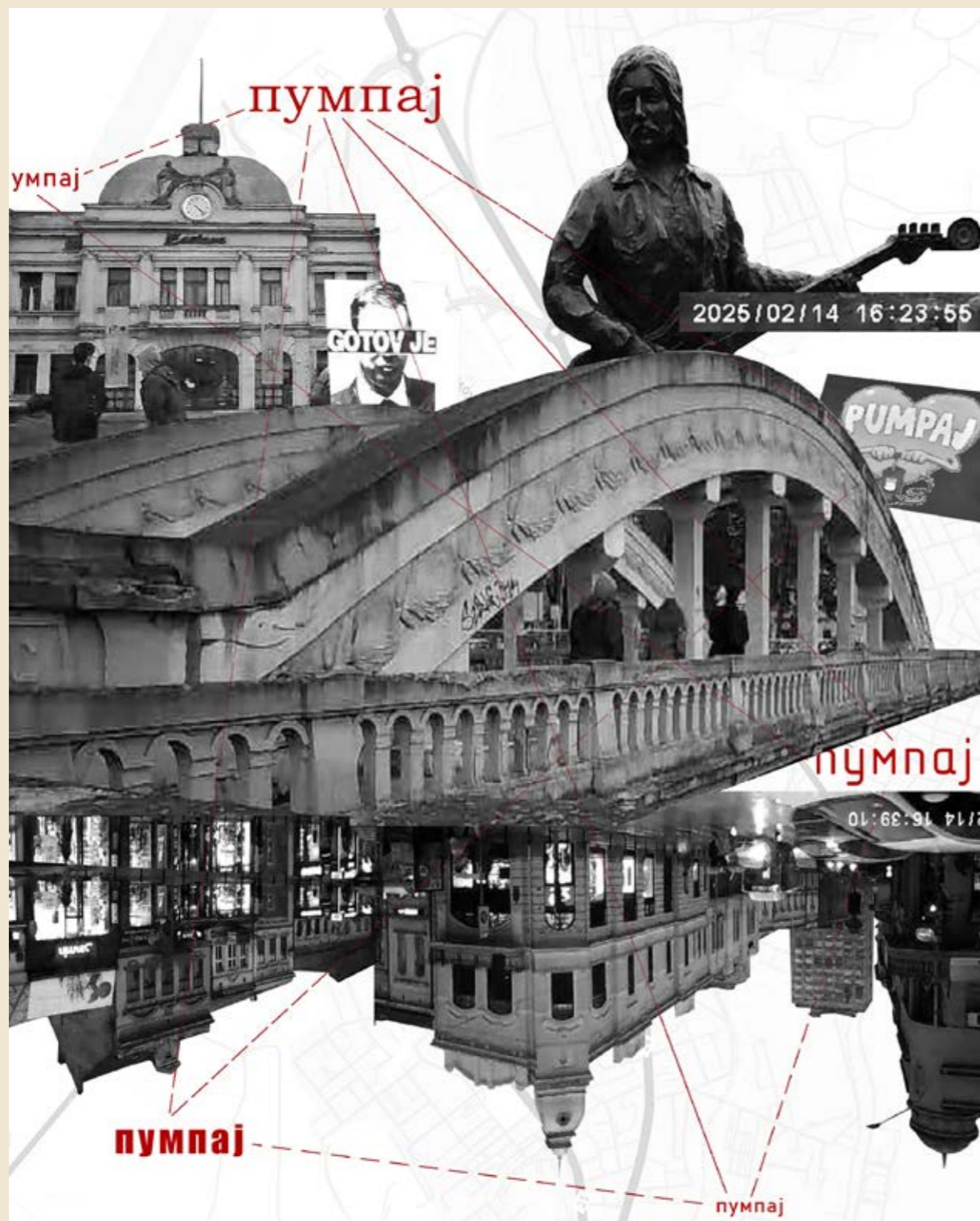

Ана Кочиш,
Факултет савремених уметности

ИЛУСТРАЦИЈЕ И ГРАФИКЕ

Ања Алексић

Анђела

Ања Захородни

Дијана Симић

Илустрација: Ања Алексић

ФИЛОБЛОК: 7. БРОЈ

Уреднице:
Ања Давидовић
Милица Арбутина

Лектура:
Ања Давидовић

Прелом:
Миа Ковач

Дизајн насловне:
Стефан Тодоровић